

УДК 343.575

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.36>

**ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН,
ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ
АБО ЗА ЇХ УЧАСТЮ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

Яковлева Світлана Володимирівна,

аспірантка

Київського університету права Національної академії наук України

orcid.org/0000-0002-6099-6386

У науковій статті аналізується практика призначення покарання неповнолітнім особам за вчинення кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Проаналізувавши низку матеріалів кримінальних проваджень, авторка констатує, що суд обирає для неповнолітніх, що обвинувачені у вчиненні незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ч. 1 ст. 309 КК України), покарання у вигляді штрафу.

Авторка досліджує матеріали кримінальних проваджень та робить висновки, що суди звільняють неповнолітнього від покарання з випробуванням та іспитовим строком за вчинення незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 1 ст. 307 КК України).

Під час дослідження особи винного в переважній більшості випадків суд знаходить кілька пом'якшуючих обставин: вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім; вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин; щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення тощо.

Авторка констатує наявність певних проблем при призначенні покарання неповнолітнім, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Перш за все вони стосуються неповного врахування всіх обставин кримінального провадження, неврахування окремих характеристик особи обвинуваченого неповнолітнього. В окремих випадках суди не встановлюють сам факт залучення неповнолітнього до вчинення кримінального правопорушення як суспільно небезпечне діяння, ігноруючи чи упускаючи цей момент.

Ключові слова: наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги наркотичних засобів, психотропні речовини, неповнолітній, малолітній, призначення покарання.

Yakovlieva Svitlana. Penalty for committing criminal offenses in the field of illicit circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors committed by minors or with their participation: analysis of jurisprudence

The scientific article analyzes the practice of sentencing minors for committing criminal offenses in the field of illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors. After analyzing a number of materials of criminal proceedings, the author states that the court chooses for minors accused of illegal production, manufacture, purchase, storage, transportation or shipment of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues without the purpose of sale (Part 1 of Article 309 of the Criminal Code Ukraine) penalty in the form of a fine.

The author examines the materials of criminal proceedings and concludes that the courts release a juvenile from punishment with probation and probation for illegal production, manufacture, acquisition, storage, transportation or shipment for sale, as well as illegal sale of drugs, psychotropic substances or their analogues (Part 1 of Article 307 of the Criminal Code of Ukraine).

The author states that there are certain problems in sentencing minors who have committed criminal offenses in the field of illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors. First of all, they concern incomplete consideration of all the circumstances of the criminal proceedings, disregard for certain characteristics of the accused juvenile. In some cases, courts do not establish the very fact of involving a juvenile in a criminal offense as a socially dangerous act, ignoring or omitting this moment.

Key words: *narcotic drugs, psychotropic substances, analogues of narcotic drugs, psychotropic substances, juvenile, juvenile, sentencing.*

Протягом 2021 року Офіс Генерального прокурора зафіксував 29 587 кримінальних проваджень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, з них 237 кримінальних правопорушень вчинено неповнолітніми або за їх участю. При цьому слід відзначити, що в більшості випадків неповнолітні беруть участь у вчиненні незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України) – 169 кримінальних проваджень; або вчиненні таких дій без мети збуту (ст. 309 КК України) – 67 кримінальних проваджень. Обліковано лише 1 випадок, коли неповнолітньому було висунуто обвинувачення у вчиненні посіву або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310 КК України) [1].

У кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх, що обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, суди зазвичай знаходять пом'якшуючі обставини та звільняють від покарання з іспитовим строком в порядку, передбаченому ст. 104 КК України. Так, в одному з вивчених нами кримінальних проваджень неповнолітній нарвав рослини коноплі, які переніс до себе додому, де з частини рослин зірвав сухі листя коноплі, виготовивши з метою збуту особливо небезпечний наркотичний засіб – канабіс загальною вагою 833,7 г., який разом з рештою рослин коноплі зберігав за місцем мешкання з метою збуту. Протягом певного часу зберігав наркотичні речовини у себе, а зрештою частину з них продав за 400 грн. та був затриманий працівни-

ками поліції. Дії неповнолітнього були кваліфіковані за ч. 2 ст. 307 КК України як незаконне придбання, виготовлення, зберігання з метою збуту, а також незаконний збут особливо небезпечних наркотичних засобів. При призначенні покарання суд врахував ступінь тяжкості вчиненого злочину, його суспільну небезпечність. Також суд врахував особу підсудного, те, що він напівсирота та проживає з матір'ю, яка є інвалідом 2 групи, обставини, що пом'якшують покарання, а саме: щире каяття у вчиненні злочину, вчинення злочину неповнолітнім та вчинення злочину внаслідок збігу тяжких матеріальних обставин, відсутність обставин, що обтяжують покарання підсудному. Обставини, що відповідно до ст. 67 КК України обтяжують підсудному покарання, судом не виявлено. Тому суд дійшов висновку, що «виправлення підсудного можливе без ізоляції його від суспільства, і міра покарання підсудному може бути обрана в межах санкції ч. 2 ст. 307 КК України, із застосуванням ст. 104 КК України, з випробуванням, з іспитовим строком» на один рік [2].

Із аналізу матеріалів іншого кримінального провадження вбачається, що суд недостатньо повно враховує особу обвинуваченого, призначаючи йому покарання у вигляді штрафу. Так, неповнолітній, маючи намір на незаконне придбання особливо небезпечної психотропної речовини PVP, без мети збуту, використовуючи належний йому мобільний телефон, через мережу Інтернет замовив психотропну речовину PVP, після чого на вказаний телефон отримав повідомлення зі світлою місця, де знаходиться психотропна речовина PVP. Він прибув на указане у повідомленні місце, де в землі знайшов

згорток, в якому знаходився полімерний пакет з психотропною речовиною PVP, який підняв та поклав у внутрішній карман куртки, тим самим незаконно придбав та почав незаконно зберігати при собі для особистого вживання без мети збуту.

Протиправні дії неповнолітнього було помічено та припинено працівниками поліції. Так, неповнолітній визнаний судом винним у вчиненні кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України. Йому призначено покарання у вигляді штрафу із застосуванням положень ч. 1 ст. 69 КК України у розмірі тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає 510 (п'ятсот десять) грн 00 коп. При цьому суд відніс до обставин, що пом'якшують покарання обвинуваченого, відповідно до ст. 66 КК України, щире каяття, вчинення злочину неповнолітньою особою. «Ураховуючи те, що судом встановлені дві обставини, що пом'якшують покарання обвинуваченому, а також позитивні характеристики неповнолітнього, відсутність судимості на час вчинення інкримінованого проступку, суд вважає можливим призначити покарання із застосуванням ч. 1 ст. 69 КК України» [4]. Таке покарання, на думку суду, буде необхідним і достатнім для виправлення обвинуваченого та попередження вчинення ним нових кримінальних правопорушень. Однак, як вбачається з матеріалів кримінального провадження, суд не врахував фінансовий стан неповнолітнього, чи мав він самостійний заробіток та чи міг самостійно сплатити штраф.

Проаналізувавши низку матеріалів кримінальних проваджень, можемо констатувати, що суд обирає для неповнолітніх, що обвинувачені у вчиненні незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ч. 1 ст. 309 КК), покарання у вигляді штрафу [5–7].

У одному із кримінальних проваджень суд «проігнорував» залучення неповнолітнього до вчинення кримінального правопорушення. Так, обвинувачений домовився по телефону з ув'язненими про передачу останнім особливо небезпечного наркотичного засобу, обіг якого забо-

ронено (канабіс). Він у невстановленої слідством особи придбав 1,6 г. цієї речовини та протягом певного часу зберігав його з метою збуту. Потім помістив його у пляшку з шампуню Teo NATURE поліетиленовий пакет. Реалізуючи свій злочинний намір, спрямований на незаконний збут особливо небезпечного наркотичного засобу, обіг якого заборонено (канабісу), обвинувачений умисно, з метою подальшого збуту, передав, тобто незаконно збув особливо небезпечний наркотичний засіб, обіг якого заборонено (канабіс), масою 1,6 г., який знаходився в пляшці з шампуню Teo NATURE неповнолітньому свідку для подальшої передачі в установу попереднього ув'язнення для ув'язнених. При цьому обвинувачений не повідомив неповнолітнього про те, що в пляшці з шампуню Teo NATURE знаходиться особливо небезпечний наркотичний засіб, обіг якого заборонено (канабіс).

«Неповнолітній свідок», будучи необізнаний про наміри обвинуваченого щодо незаконного збуту особливо небезпечного наркотичного засобу, обіг якого заборонено, попросив передати передачу, в якій знаходилася вищезазначена пляшка шампуню Teo NATURE з особливо небезпечним наркотичним засобом, до установи попереднього ув'язнення. Працівниками ІТТ при догляді продуктової передачі виявлено особливо небезпечний наркотичний засіб, обіг якого заборонено (канабіс) масою 1,6 г.

У матеріалах кримінального провадження неповнолітній фігурує як свідок, однак, виходячи з обставин кримінального провадження, він був умисно залучений винним до вчинення кримінального правопорушення. Ця обставина не знайшла своє відображення в обвинувальному вирокі суду. Дії винного кваліфіковані за ч. 1 ст. 307; ч. 2 ст. 307 КК України: «Суд встановив, що своїми умисними діями, які виразились у незаконному придбанні, зберіганні наркотичних засобів з метою збуту, обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 307 КК України. Також своїми умисними діями, які виразились у незаконному збуті особливо небезпечних наркотичних засобів, обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК України» [3]. Таким чином, залучення

неповнолітнього до вчинення кримінального правопорушення не було враховано судом. Зауважимо, що питання щодо кваліфікацій дій обвинуваченого за сукупністю кримінальних правопорушень вбачається нами сумнівним, потребує більш детального аналізу, проте виходить за межі окресленої теми.

Під час дослідження судової практики кримінальних проваджень, у яких було б враховано вчинення кримінального правопорушення «із залученням неповнолітнього (малолітнього)» на рівні кваліфікації (ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 2 ст. 317 КК України), у реєстрі судових рішень не знайдено. Тобто кваліфікуюча ознака, очевидно, не застосовується судовою практикою, хоча ми можемо стверджувати, що неповнолітніх досить часто залучають до участі у незаконному збуті наркотиків, проведені «закладок», знаходженні клієнтів. Так, наприклад, у Тернополі було викрито злочинне угруповання, що провадило наркобізнес. Загалом організатор залучив до розповсюдження наркотиків 12 помічників, серед них – троє неповнолітніх. Кожен з них мав свій напрямок діяльності. Організатор замовляв гуртові партії «товару» через Інтернет та отримував у посилках, які приходили на імена вигаданих людей. Після чого все це передавав так званим «складменам», які розфасовували заборонені речовини і передавали закладчикам для розповсюдження по мікрорайонах Тернополя [9].

Прокуратурою Запорізької області у листопаді 2020 року порушено кримінальне провадження за фактом незаконного придбання та зберігання з метою збуту особливо небезпечного наркотичного засобу та психотропної речовини мешканцем міста (ч. 2 ст. 307 КК України). За даними слідства, зловмисник через мережу Інтернет незаконно придбав 35 зіп-пакетів з небезпечним наркотичним засобом – канабіс та психотропною речовиною PVP. У подальшому, з метою збуту придбаних наркотич-

них речовин шляхом здійснення «закладок» у громадських містах м. Запоріжжя та з метою уникнення відповідальності за вчинення вищезазначених злочинів, залучив до вчинення злочину неповнолітню дівчину, яка здійснювала за його вказівками закладки наркотичних речовин у визначених ним містах. Вироком Ленінського райсуду м. Запоріжжя зловмисник засуджений до умовного терміну покарання з випробуванням. Обласна прокуратура, не погоджуючись із занадто м'яким покаранням, відстояла свою правову позицію в апеляційному суді, в результаті чого обвинуваченому ухвалено новий вирок та призначено покарання у вигляді 6 років позбавлення волі реально [10].

Таким чином, можемо констатувати, що суди зазвичай призначають покарання у вигляді штрафу або звільняють неповнолітнього від покарання із випробуванням та іспитовим строком. Під час дослідження особи винного в переважній більшості випадків суд знаходить кілька пом'якшуючих обставин: вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім; вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин; щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення тощо.

Змушені відзначити наявність певних проблем під час призначення покарання неповнолітнім, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Перш за все вони стосуються неповного врахування всіх обставин кримінального провадження, неврахування окремих характеристик особи обвинуваченого неповнолітнього. В окремих випадках суди не встановлюють сам факт залучення неповнолітнього до вчинення кримінального правопорушення як суспільно небезпечне діяння, ігноруючи чи упускаючи цей момент.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

2. Вирок Куликівського районного суду Чернігівської області № 1/2511/17/12 від 15 березня 2012 р. URL: <https://opendatabot.ua/court/22153163-bd35c8d0bfe10c3a62d74e1194e2d43a>.

3. Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 28.12.2021. Справа № 357/11352/21. Провадження № 1-кп/357/1478/21. URL: <https://opendatabot.ua/court/102354845-ed5d286b3b1703d1e4f874a1a07fbd6f>.

4. Вирок Фрунзенського районного суду м. Харкова від 28 грудня 2021 року. Справа № 645/8675/21. Провадження № 1-кп/645/774/21. URL: <https://opendatabot.ua/court/102263333-c02a49d38061bd635ba852a7b2a82b6d>.

5. Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 17 травня 2017 року. Справа № 343/583/17. Провадження № 1-кп/0343/71/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66516806>.

6. Вирок Дзержинського міського суду Донецької області від 10 травня 2017 року. Справа № 225/1373/17к. Провадження № 1-кп/225/266/2017. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66432400>.

7. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 04.01.2018 року. Справа № 149/3299/17. Провадження № 1-кп/149/42/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71426728>.

8. Вирок Першотравенського міського суду Дніпропетровської області від 08 лютого 2016 року. Справа № 181/492/15-к. Провадження № 1-кп/0186/36/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55543794>.

9. Шпікула Т. Викрили злочинну групу, яка розповсюджувала наркотики через «закладки». Серед помічників були й неповнолітні. 20 хвилин. Новини Тернополя. URL: <https://te.20minut.ua/Kryminal/vikrili-zlochinnu-grupu-yaka-rozprovsyudzhuvala-narkotiki-cherez-zaklad-11376402.html>.

10. Знайшов неповнолітню помічницю для збуту наркотиків. Прокуратура домоглася реального позбавлення волі для зловмисника. Відділ інформаційної аналітики. Запорізька обласна прокуратура. URL: https://zap.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=283387&fp=570.